

RAZGOVOR DESET GODINA NAKON SMRTI SLIKARA IVE ŠEBALJA

Nenad Fabijanić: Od Hrvatske kapelice obitelji Habsburg ostao je samo Šebaljev križ

Namjerno je, kako mi je pričao, želio biti drugi, stajao je po strani, da ne bi ugrozio poziciju autoriteta i voditelja. Ta njegova kontrolirana suzdržanost istinski me iznenadila. Neshvatljivo, u današnjem vremenu taština i egocentizama

ROMINA PERITZ

Objavljeno: 25. 3. 2012. u 19:27 Zadnja izmjena: 25. 3. 2012. u 19:27

FOTO: ARHIVA

Nenad Fabijanić

Arhitekt Nenad Fabijanić u završnoj je fazi priprema izložbe koju posvećuje svom velikom prijatelju i suradniku, slikaru Ivi Šebalju. Izložba koja se otvara 17. travnja u zagrebačkoj galeriji Forum ujedno je i hommage velikom slikaru u povodu desete obljetnice njegove smrti, ali i stote njegova rođenja. Fabijanić je odlučio za tu prigodu pokazati javnosti dosad neviđena Šebaljeva djela što su nastala tijekom njihove posljednje suradnje 2001. godine. Za

Vjesnik se prisjetio njihova odnosa i višegodišnjeg prijateljstva, koje je, kaže arhitekt, ostavilo neizbrisiv trag u njegovu životu i radu.

Pripremate izložbu posvećenu vašem velikom prijatelju i jednom od najvećih hrvatskih slikara 20. stoljeća Ivi Šebalju u povodu 10. obljetnice njegove smrti i 100 godina od njegova rođenja na kojoj ćete prikazati projekt koji ste zajedno ostvarili, no dosad nije bio predstavljen. O čemu je riječ?

- Taj je projekt došao na red nakon nekoliko naših zajedničkih projekata i Šebaljevih varijacija na temu kriza. Kriz je tretirao kao jedinstven, univerzalan simbol, u njegovoj optici tišen povijesnih referenci i tuđih likovnih iskustava. Iako je bio vrstan znalac povijesnog slikarstva, kriz ga je zanimao ponajprije kao poseban i osoban likovni problem. Riječ je o projektu, ujedno i našem posljednjem zajedničkom, iz 2001. godine do kojeg je došlo tijekom mog angazmana na adaptaciji Franjevačkog samostana na Lopudu, koji je dan u koncesiju obitelji Von Habsburg, Carla i Francesche. Ine / U skladnoj fazi te suradnje željeli su neke moje intervencije u njihovoj rezidenciji u Salzburgu, u Villi Swoboda, a među ostalim, htjeli su da im u parku projektiram »Hrvatsku kapelicu«. Kad sam predložio Šebalju suradnju, on je taj moj prijedlog prihvatio kao izazov, a ishod je bio opus, vjerojatno najduhovniji dosad. Zamislilo je u prostoru kapelice samo jedan elementarni oblik, križ, te napravio niz skica koje će biti tema ove izložbe koju pripremam u galeriji Forum, a koje dosad nisu bile izlagane. Prema tim skicama izliven je i križ koji će također biti izložen, inače u vlasništvu Habsburga. Budući da je moja suradnja s njima utrnula, ništa od planiranog nije izvedeno. Ni šumska kapelica nije podignuta. Od nje je ostao samo Šebaljev križ.

To nije vaš jedini zajednički projekt - poznata je vaša suradnja sa slikarom. Predstavili ste je, uostalom, i u obliku knjige i izložbe 1999. godine. Kako ste uopće uspjeli zainteresirati Šebalja za niz projekata sakralne arhitekture i svijet biblijskih tema? Kako je počela vaša suradnja?

- Kada sam Šebalja u našim razgovorima pitao o oblicima suradnje među umjetnicima, slikarima, arhitektima, pričao mi je na koji je način surađivao sa svojim prijateljima - kad je, na primjer, radio fresku s Raoulom Goldoniem u školi Nevena Šegvića u Visu. Namjerno je, kako mi je pričao, želio biti drugi,

slajao je po strani, da ne bi ugrozio poziciju autoriteta i voditelja. Ta njegova kontrolirana suzdržanost istinski me iznenadila. Neshvatljivo, u današnjem vremenu lažna i egocentričnima. Iako ne vjerujem u tiskni rad zbog nejasnih autoriteta, a time i skrivene odgovornosti, sa Šebaljem konfrontacije nije moglo biti. Pozorno je slušao, ali mu je autoritet bio neupitan. Svaiko je radio svoju dionicu i tako smo, kad je riječ o našoj suradnji, uspostavili razine kreativnog dijaloga i teme interesa. Predložio je svoju interpretaciju likovnih detalja i intervencija - od Mirogoja, crkve u Tivtu, paške mrtvačnice i kapelice na groblju, preko crkve Sv. Jurja na Pagu, crkve Sv. Blaža, crkve Sv. Anje u Kninu i križa koji je predan za prvog posjeta Hrvatskoj Ivanu Pavlu II. do zadnjeg, križa za kapelicu obitelji Habsburg. Igrao slučaj to su sve bili sakralni objekti i teme. Prvi naš zajednički projekt dogodio se, međutim, 1993. godine kad sam ga pozvao da svojim doprinosom sudjeluje u adaptaciji Hrvatskog narodnog kazališta, o čemu sam tada intenzivno razgovarao s Georgijem Parom. On me zamolio da pitam profesora bi li napravio skicu za zastor. Šebalj mi je rekao kako s obzirom da smo u ratnoj situaciji, a Hrvatska u koroti, ne može predložiti svijetlu, otvorenu sliku jakog kolorita, nego je prvi put napravio obrat. Bio je to početak ciklusa tamnih slika. Činilo mi se to tipičnim za njega, smišleno i adekvatno za mjesto i vrijeme. Zastor je zamislilo kao veliku tapiseriju. Izradio je niz skica i završno veliko ulje na tu temu. Njegove slike i crteži, velika platna, završili su u nekim privatnim kolekcijama ili javnim prostorima. Njegovih djela u crkvama nema. Jedino su u davno obnovljenoj crkvi Sv. Jurja u Pagu ostale njegove intervencije. Na žalost, crkva je danas ponovo devastirana i neodržavana, a Šebaljeva eterična oltarna Intervencija ignorirana i od bivšeg župnika interpoliranjem jeftine slike nekog slikara amatera.

Isto tako, Hrvatska kapelica obitelji Von Habsburg nije jedini od nerealiziranih projekata što ste ih ostvarili sa Šebaljom. Radili ste i na projektu za katoličku župnu crkvu u Tivtu u kojemu, prema riječima Igora Zidčica, dosežete zvjezdani trenutak svoga sakralno-arhitektonskog izraza. Zašto ti projekti nisu na kraju realizirani?

- Do prije nekoliko godina zalio sam za nerealiziranim projektima. Sada, kad mi se dogodi da se nešto ne izvodi iz različitih razloga, ali i kad osjetim da suradnja s investitorom ne funkcionira, povlačim se. Nemam više vremena ni volje trčati za investitorima. A sam sebi ne mogu biti mecena. Ako se uspostavi apriorni odnos povjerenja, gotovo prijateljski, bez zadržke i kalkulacija, onda sam inspiriran dati sve što je u mojoj moći. Završili projekt, pružili svoj maksimum... To je normalna stvar. Apsurdno, potpisom ugovora, ovdje, kod nas, ulazimo na zalost u prostor silnih manipulacija - što ljudskih, što poslovnih, što financijskih. Najljepša sjećanja vežu me uz lik i pruženo povjerenje don Branka Sbulage. Gradnja crkve u Tivtu bila je njegova ideja i u njegovoj organizaciji. Dobio sam prvu nagradu na pozvanom natječaju, no zbog ratnog interregnuma sve je ostalo samo na papirima. Prijateljstvo i povjerenje don Branka bilo je presudno i vrijedilo je više.

Upravo u razgovorima s vama, koji su objavljeni i u knjizi, Šebalj otkriva kako je imao određenu dozu skepse kad je riječ o prikazu religioznog narativnog sadržaja suvremenim slikarskim jezikom. Jeste li tijekom vaše suradnje morali pristajati i na neke kompromise? Kakav je bio Šebalj kao suradnik?

- Uglavnom sam bio ugodno iznenađen ili zbunjen, ne sumnjajući u njega, nego u sebe. Uvijek bih se oduševio onim što je napravio, bilo da je riječ o sakralnim temama, aktovima, erotici, njegovim biranim temama... Sve što je donio za mene je bilo uzbudljivo, iznenađujuće. Kod njega nije postojao razlog za dekorativno, za podilaženje, za naraciju, za virtuozičnost. Izgubio sam svaku

FOTO: ARHIVA

Oltar u crkvi Sv. Jurja u Pagu sa Šebaljevim križem

sumnju i dileme u rezultat njegovih priloga. Obmuto, razmišljao sam kako smjestiti njegovo djelo u svoj prostor. S ovom vremenskom distancom i bez profesora prilika je na ovoj izložbi ponovo pokazati prave dimenzije velikog slikara. On je možda i svjedok umiranja jedne vrste slikarstva i o tome je govorio. Naime, pretpostavljao je da se s krajem milenija slikarstvo polako pretvara u nešto drugo. Mislio je na redukciju, instalacije i dizajn. I tako, sada i ovdje, u proljeće i u galeriji Forum, u ovome vakuumu velikih slikara, geste, poleza i uma, opet se pojavljuje Ivo Šebalj. Svaku ovu skicu koja će biti na izložbi mogu doživjeti kao veliko platno. Čak i najmanju njegovu skicu križa

Kazete da je prijateljstvo sa Šebaljem obilježilo vaš život i rad. Na koji način?

- Bio je osoba izuzetnog moralnog autoriteta. Uz kavu i poneko dobro piće pričali smo o svemu i svačemu - o životu, odnosima, intimi, slikarstvu, profesiji. To je bila baza naše suradnje. Imao sam nekoliko učitelja, a među njima je bio i Ivo Šebalj, kao vrlo stabilan autoritet.

Igor Zidić u svom tekstu knjige koja će biti objavljena uz izložbu raspravlja upravo o razlozima za Šebaljev Interes za 12. postaju Križnog puta. Kaže da je slikaru smrt završetak puta, da je jasno što ga motivira i uzbuđuje – to je 'čovjek patnik'. »Možda se patnje još kao itekako bio uplašio? Kao mladić koji povraća krv, patnju je, zacijelo, usredotočenost na temu smrti bila uvjetovana slikarovim životom i je li to doista bio jedan od razloga zašto je želio slikati samo 12. postaju Križnoga puta?

- Šebalj nikad nije problem svodio na ilustrativno, površno, iako je dio svog života proveo kao ilustrator dječjih knjiga. Opet koncentrirano, na svoj način i sa svojim razlozima, taj je posao i temu radio vrlo odgovorno. On je doista prošao drame jednoga života zbog nesreća u obitelji i bolesti. Sve je to prevladao i doživio poznu starost. Nikad od toga nije radio problem, niti se prikazivao žrtvom. Bio je diskretan, čovjek koji je istodobno bio siguran u sebe i svoje stavove, hrabar, čvrst i muževan. To je bilo zbunjjujuće, jer nije tako djelovao. A to znaju njegovi prijatelji, nekadašnji studenti. Želim reći da to njegovo teško iskustvo nije toliko bitno za doživljaj te kulminativne scene. Sve ostale postaje križnog puta i naracija nisu ga inspirirale. Zanimalo ga je temeljno, kulminacija i katarza Golgote. Zanimala ga je bit: sudbina mučenih i razapetih, doslovno i metaforički, čiju mračnu istinu svjedoči i 20. stoljeće. Ostale postaje obilježio je samo rimskim brojem. To je za njega bilo jedino moguće, a sve ostalo anakrono, nepotrebno. Rekao mi je: »Ja se time neću baviti. Trebalo to tebi ili ne«. Nalazimo se u međuprostoru shvaćanja kulture koje ne spaja mit, legendu, priču i ovodobnu umjetnost. O toj misiji, utopiji, nismo govorili. Bili smo autonomni, zasebni, a ipak išli u istom smjeru.

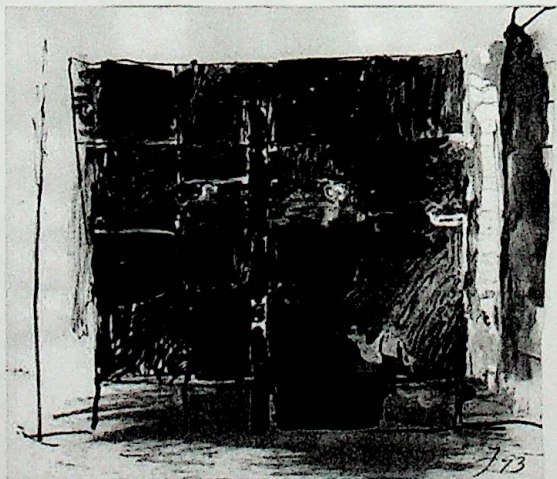

FOTO: ARHIVA

Skica križa za mrtvačnicu u Pagu

Zidić u tom tekstu upotrebljava i jedan imaginarni citat u kojem Šebalj sam sebi postavlja pitanje: »Jesam li učinio sve što sam mogao da moje slikarstvo nadživi moju smrt, da ne umre sa mnom?«. Imate li odgovor na to pitanje, s ovom vremenskom distancom – je li Šebalj uspio da njegova umjetnost nadživi njegovu smrt?

- Volio bih taj odgovor čuti od Šebalja. Na to pitanje nije odgovorio. Mislim da ga je više mučio problem slikarstva nego fokusiranje samog sebe. Kad je osjetio da dolazi kraj, prestao je slikati. To je, inače, radio vrlo rijetko, samo u trenucima duboka, intimne žalosti. O sebi je isključivo govorio u najintimnijem krugu, a kad je to odlučio objaviti, onda je to i napisao. Iako sam ja zapisivao njegove riječi tijekom naših razgovora, zaključak svog slikarskog života je napisao sam, svojom rukom. Nije ga mučilo što će biti poslije. Ni za života nije tražio previše i neostvarivo. Bio je dovoljno inteligentan da nema atelje, da ga ne traži, da shvati da je imati izoliran i komforan radni prostor u Zagrebu luda misija. A to pokazuje činjenica da ga veliki autoriteti, koji ga zaslužuju, nisu dobili. Mi smo takva sredina ograničenih mogućnosti. Bar za sada. Slikao je u dnevnom boravku, a s obzirom na to da je tamo boravio, slikajući uz ozbiljnu glazbu, sve je mirisalo po bojama. Nije ga to mučilo, predosjećao je kraj, a što će biti od njegova slikarstva, dat će se vidjeti, jer je on to dobro pospremio - u Modernoj galeriji, NSK-u, Strossmayerovoj galeriji... Isto tako, sve je podijelio prijateljima, svima koji su brinuli i svima koji su radili s njim na izložbama... Trebalo bi nabrojati sve lokacije u Zagrebu gdje se nalaze njegova djela. A nalaze se i u Americi i po Europi, no sve to nije imalo nikakve pretenzije, njemu ni posebnu važnost. Sebe je smatrao zagrebačkim slikarom, slikarom sobe i intime. Ljudi koji posjeduju njegove slike čuvaju ih kao nešto što će s vremenom trajati i postajati, vjerujem, sve vrednije. Nikad nije postavljao oštar i visok kriterij kad je riječ o njegovim slikama. Meni je, nakon što sam izrazio želju za kupnjom, prvu sliku darovao. Darovao je i drugima.

FOTO: ARHIVA

Šebalj i Fabijanić u razgovoru

prje, za njegova života. A i vremena se mijenjaju. Odgovornost i senzibilitet također. No sigurno, nešto će se dogoditi. Čuvajte Šebalja!

Smatrate li da su ljudi poput njega naprosto izumrli?

- Šebalj je bio rijetka osobnost. I moram reći, doista nema više takvih ljudi. Ili se rijetko nalaze. On bi sigurno oporirao, govorio drugačije: stvari su mnogo osjetljivije, ljudi koji dolaze žive u svijetu koji je mnogo složeniji nego prije. To bi rekao. Ja pak mogu reći, iz osobnog iskustva, u vremenu kad ga više nema, da mi ljudi poput njega nedostaju. Slušao sam, po mom izboru, neke mudre persone, dobro slušao... Sve ih je manje, odlaze. Trebao bih preuzeti ulogu učitelja, lidera, autoriteta. Sad je na meni govoriti drugima. Govori se tiše kad prevladava sumnja. To sam naslijedio od Šebalja. I u današnjoj mladenačkoj aroganciji mora negdje biti skrivena nesigurnost i sumnja. To je ljudski. No, rijetko se tko iskreno smije, rijetko tko otvoreno plače, ljudi se i suzdržano ljube. Ironija i cinizam, rezignacija oko nas. Sve su to lica neke kulture, odgoja, kojoj više ne pripadam. Takvima ne želim pripadati.

ZIDIĆ: KAKO JE ŠEBALJ DOŽIVIO KRIŽNI PUT

Igor Zidić u tekstu publikacije koja prati izložbu među ostalim piše i o Šebaljevom odnosu prema temi Kriznoga puta te ističe: »Od hrvatskih su umjetnika Kriznom putu - ili pojedinim njegovim sekvencama - veliku pozornost posvetili Ivo Režek, Frano Šimunović, Slavko Šohaj, Ivo Oulčić, Ivan Kožarić, Branko Ružić, Ljubo Ivančić i mnogi drugi; pojedini od njih nadahnuto i uvjerljivo. Šebalj je, međutim, svoj čovjek. On, dok rezignira pred prvim jedanaest postaja i odjednom se budi pred dvanaesnom, kao da

Čini li vam se da smo pomalo i zaboravili na Šebalja, dok su drugim umjetnicima poput Murtića ili Ivančića priređene postumno izložbe, pa čak i retrospektive. Što se dogodilo sa Šebaljom?

- Potpuno irelevantno za njegov karakter i temperament. Uostalom, prvu je izložbu imao na nagovor prijatelja u 60 i nekoj godini. Kasnije je bilo njegovih velikih izložaba, ali nikad nije htio da se ijedna naziva retrospektivom. Mislim da posljednjih godina nije bilo jedne takve sveobuhvatne izložbe jer jednostavno »njegovi« ljudi nisu više aktivni i ambiciozni kao

I nije slikar iz hrvatskoga konteksta; barem to nije u ovom primjeru. Nije nevažno za razumijevanje Šebaljeva egzistencijalnog kršćanstva - ako tako smijem reći - da tu postoji, s tom tematikom, od djetinjstva usadena, i neka nelagoda - pa ma što da se poslije događalo. On je potpuno otvoren tek za jednu dimenziju Kriznoga puta - ja ga sada propedeutički razlazem na križ i na put - a to je Smrt. U mladosti ga je ispunjala zebnjom; ponajviše njezina pouzdana postupnost, što je sporo, korak po korak, iz postaje u postaju, žrtvu privodila križu. Šebaljeva je rana mladost, po svemu sudeći, bila selektivna ili, još prije, reduktivna; predmnijevam da je dječak, koji je u to doba još mogao postati i glazbenik i slikar, sažeo niz postaja-priča - od kojih su neke, same po sebi, djetetu teško razumljive ili, dapače, nedokučive u svom krajnjem smislu (v. npr. temat Veronikina rupca) - u onu zaključnu: kada ga razapinju na križu, kada Muka postaje Smrt. Sve one postaje koje vode do dvanaeste - njezine su čestilce; k njol vode i njoj služe kao priprema: dvanaesta je, kaže Šebalj, sama sebi dostatna. Prvih jedanaest postaja zameću i brzo stvaraju pripovjedni vir zbivanja s cijelim nizom pojedinosti, čak detalja od male ili nikakve važnosti za poantu; no dvanaesta znači uvr u koji sve zemaljsko tone (...)*.